

ORTA DERECELİ OKUL ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA İÇME ALIŞKANLIĞI

Ali Kocabaş*

400 yıldır tüm Dünya ülkelerinde yaygın bir şekilde kullanılması karşın, tütünün insan sağlığına zararlı olduğu ilk kez 1964 yılında açıklanmıştır. ABD Ulusal Sağlık Kurulu Başkanlığınca yapılan bu açıklamadan sonra konu ile ilgili pekçok klinik, epidemiyolojik ve deneysel çalışma yapılmış, bu çalışmalarda tütün kullanımıyla birçok hastalık arasındaki ilişki aydınlatılmıştır (7). 1983 de yayınlanan Dünya Sağlık Örgütü Uzmanlar Komitesi Raporuna göre, sigara içimi, akciğer kanserinin, kronik bronşit ve amfizemin iskemik kalp hastalıklarının en büyük nedenidir. Gene bu rapora göre, sigara içimi, günümüzde, tek ve en önemli önlenabilir hastalık ve erken ölüm nedenidir (14).

Sigara içiminin pek çok hastalığın gelişimine neden olduğunun anlaşılması, gelişmiş batı ülkelerinde sigara karşıtı bir sosyal ortamın oluşmasına yol açmıştır. Nitekim bu ülkelerde son 25 yılda sigara içenlerin oranında önemli düşmeler görülmüştür. Oysa aynı yıllarda az gelişmiş ülkelerde sigara tüketimi ve sigara içimi ile ilgili hastalıklarda büyük artışlar izlenmiştir (4).

Ülkemizde, kişi başına düşen yıllık sigara tüketimi son 20 yılda % 22 artmış, sigara içimi ile ilişkili hastalıklar en sık görülen ölüm nedenleri arasına girmiştir (6). Bu durum, sigara içiminin ve bunun getirdiği sağlık sorunlarının ülkemiz gerçeğinde de ciddi boyutlarda bulunduğunu göstermektedir Nitekim SSYB'nin 1988 verilerine göre, ülkemiz yetişkin nüfusunun 1/3 ünü oluşturan 16 milyon kişi sigara içmektedir (11).

Yapılan çalışmalarda, yetişkinlerde sigarayı bıraktırma çabalarındaki başarı oranının % 20-30 ları geçemediği, yetişkin sigara içicilerin % 80 inin bu alışkanlıklarını 10-20 yaş arasında edindikleri,

(Bu çalışma XVIII. Tüberküloz ve Göğüs Hastalıkları Kongresinde tebliğ edilmiştir.)

(*) Tokat Devlet Hastanesi Göğüs Hastalıkları Uzmanı

sigara içimine ne kadar erken yaşda başlanırsa yetişkinlik döneminde sigarayı terketmenin o denli güçleştiği bildirilmiştir (3,13). Bu sonuçlar, sigara içimini kontrol çalışmalarında primer korumanın - Hiç sigara içmeyen kişilerin özellikle de çocuk ve gençlerin sigara içmelerinin önlenmesi- büyük önem taşıdığını göstermiştir (8).

Primer koruma çalışmalarının başarısı için, o ülkedeki çocuk ve gençlerin sigara içme alışkanlığının boyutlarının ve özelliklerinin bilinmesi zorunludur (14).

Ülkemizde, çocuk ve gençlerin sigara içme alışkanlığının durumu ve bunun yıllara göre değişimi konusunda ayrıntılı çalışmalar bulunmamaktadır. Son yıllarda yayınlanan birçok çalışmada, ortaokul öğrencilerinin % 9 unun, lise öğrencilerinin ise % 37-43 ünün sigara içtiği bildirilmiştir (10,12).

Değişik ülke yayınlarında, sigara içme alışkanlığının boyutları ve niteliklerinin ülkeden ülkeye büyük değişim gösterdiği, bu değişimin aynı ülkenin değişik bölgelerinde de izlendiği bildirilmiştir (2). Bu nedenle, büyük kentlerimizdeki öğrencilerde yapılan bu çalışmaların, geleneksel değer yargılarının daha az çözüldüğü, sosyal denetimin daha yoğun yaşandığı bölgelerimizde de yapılması, bu bölgelerde yürütülecek primer koruma çalışmalarına büyük katkı sağlayacaktır.

Tokat'da yaptığımız bu çalışmada, Orta Dereceli Okul Öğrencilerinde sigara içme alışkanlığının boyutlarını ve bazı özelliklerini incelemek ve bu bölgede yürütülecek sigara içimini kontrol çalışmalarına yardımcı olmak amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Bu çalışmada, 1986 Mart-Haziran ayları arasında, Tokat il merkezinde ve 7 ilçe merkezinde (Almus, Erbaa, Artova, Niksar, Turhal, Zile ve Reşadiye) bulunan 45 orta dereceli okuldaki toplam 27 271 öğrenciden, tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 4545 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Bu çalışmada orta dereceli okul öğrencilerinin sigara içme özelliklerini incelemek üzere bir anket uygulaması yapılmıştır. Uygulanan anket formunun hazırlanmasında Dünya Sağlık Örgütü'nün gençler için önerdiği anket formu temel alınmıştır. (15).

Araştırma, I doktor, I sağlık memuru ve I psikologdan oluşan 5 ayrı çalışma grubu eliyle yürütülmüştür. Her çalışma grubu sorumlu olduğu okula giderek, her sınıfın öğrenci listelerindeki 1. 6. 12. 18. vb no.lu öğrencileri seçerek okulun konferans salonuna toplamıştır. Tüm

sınıflardan seçilen bu öğrencilerin bulunduğu salona hiçbir öğretmen alınmamıştır. Çalışma grubundaki doktor, toplanan öğrencilere anketin niteliği ve özellikleri konusunda bilgi vermiş, anket formlarının üstüne adlarını, okullarını ve şubelerini yazmamalarını, ankette verdikleri bilgileri kendilerinden başka kimsenin bilmeyeceğini ve bu bilgilerin ancak bir yıl sonra açıklanacağı şeklinde güvence verdikten sonra, dağıtılan anket formlarını bir saat içerisinde doldurmalarını istemiştir. Formların doldurulması sırasında öğrencilerin anlamadıkları bölümleri rahatlıkla sormaları sağlanmıştır.

Toplanan 4545 anket formunda, yaşlarını, cinsiyetlerini ve sigara içip içmedikleri sorularını yanıtlamayan 416 öğrencinin anket sonuçları çalışmadan çıkarılmış, geri kalan ve tüm orta dereceli okul öğrencilerinin % 15.15 ini oluşturan 4129 öğrencinin yanıtları tek tek incelenmiştir.

TANIMLAR

Bu çalışmada öğrencilerin sigara içme özellikleri şu şekilde sınıflandırılmıştır :

A— Sigara içenler :

a) Günlük Sigara İçenler : Bu çalışma sırasında 3 ay ve daha fazla süredir hergün sigara içenler.

b) Haftalık Sigara İçenler : Bu çalışma sırasında 3 ay ve daha fazla süredir haftada 1 den fazla sigara içenler.

c) Deneysel Sigara İçenler : Bu çalışma sırasında bir süredir haftada 1 taneden az sigara içenler.

B— Sigara İçmeyenler : Çalışmanın yapıldığı sırada sigara içmeyen kişileri belirtir. Bu grup sigarayı bırakanlar ve yaşamlarında hiç sigara içmemiş olan öğrencileri içermektedir.

1— Sigarayı Bırakanlar :

a— Daha önce günlük veya haftalık sigara içenler : Yaşamlarında 3 ay veya daha fazla süre günlük veya haftalık sigara içmiş fakat çalışmanın yapıldığı sırada sigarayı bırakmış olan öğrenciler.

b— Daha önce deneysel sigara içenler : Yaşamlarında bir süre deneysel sigara içmiş fakat çalışmanın yapıldığı sırada sigarayı bırakmış olanları belirtir.

2— Hiç sigara içmeyenler : Yaşamlarında hiç sigara içmemiş olan grubu belirtir.

Sigara içme deneyimi geçirmiş olanlar : Yaşamlarında bir veya daha fazla sayıda sigara içmiş olan öğrencileri belirtir. Bunlar sigara içen ve sigarayı bırakan öğrencileri içerir.

BULGULAR

Araştırmamızda 2402 ortaokul öğrencisinden 136 sı (% 5.66) 1727 lise öğrencisinden ise 424 ü (% 24.55) sigara içmektedir. Lise öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı ortaokul öğrencilerine göre 4.3 kat fazladır. Bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 1 : Orta Dereceli Okul Öğrencilerinin Sigara İçme Özellikleri

Okul	Sigara İçenler			Sigarayı Bırakanlar			Hiç Sigara İçmeyenler			Toplam		
	E	K	Top	E	K	Top	E	K	Top	E	K	Top
Ortaokul (%)	7.47	1.50	5.66	18.46	3.70	13.98	74.05	94.78	80.34	99.98	99.98	99.98
(no)	(125)	(11)	(136)	(309)	(27)	(336)	(1239)	(691)	(1930)	1673	729	2402
Lise (%)	31.25	4.98	24.55	29.00	10.88	24.37	39.73	84.12	51.07	99.98	99.98	99.99
(no)	(402)	(22)	(424)	(373)	(48)	(421)	(511)	(371)	(882)	1286	441	1727
Toplam (%)	17.81	2.82	13.56	23.04	6.41	18.33	59.14	90.76	68.10	99.99	99.99	99.99
(no)	(527)	(33)	(560)	(682)	(75)	(757)	(1750)	(1062)	(2812)	2959	1170	4129

($\chi^2=202$ SD=2 $p<0.001$)

Araştırmamızda 2402 ortaokul öğrencisinden 136 sı (% 5.66) 1727 lise öğrencisinden ise 424 ü (% 24.55) sigara içmektedir. Lise öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı ortaokul öğrencilerine göre 4.3 kat fazladır. Bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Cinsiyetlerine göre değerlendirildiğinde, ortaokulda okuyan erkek öğrencilerin % 7.47 si, kız öğrencilerin ise % 1.50 si sigara içmektedir. Sigara içenlerin oranı liselerde okuyan erkek öğrencilerde % 31.25 e, kız öğrencilerde de % 4.67 ye yükselmektedir. Ortaokul ve liseler birlikte değerlendirildiğinde, erkek öğrencilerde sigara içenlerin oranının (% 17.81) kız öğrencilerde sigara içenlerin oranından (% 2.82) 6.3 kat fazla olduğu görülmüştür. ($p<0.001$) (Tablo I)

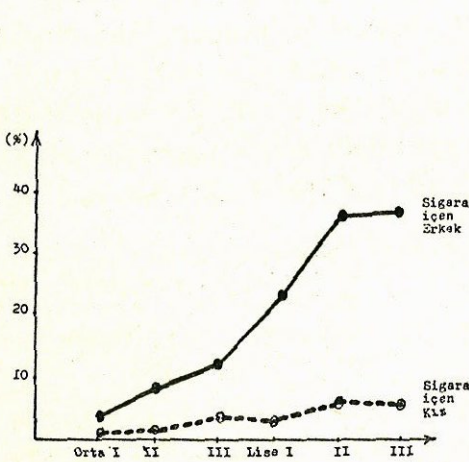
Tablo 2 : Sigara içen orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme sıklığı.

Sigara İçenler	Ortaokul		Lise		Toplam	
	Erkek no. (%)	Kız no. (%)	Erkek no. (%)	Kız no. %	Erkek no. %	Kız no. %
Günlük	32(25.6)	1(9.0)	179(44.5)	7(31.8)	211(40.0)	8(24.2)
Haftalık	32(25.6)	4(36.3)	111(27.6)	2(9.0)	143(27.1)	6(18.1)
Deneyisel	61(48.8)	6(54.5)	112(27.8)	13(59.0)	173(32.8)	19(57.5)
Toplam	125(100)	11(99.8)	402(99.9)	22(99.8)	527(99.9)	33(99.8)

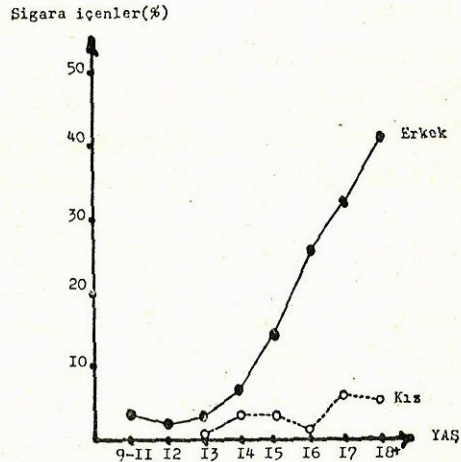
2402 ortaokul öğrencisinin 33 ü (% 1.37), 1727 lise öğrencisinin ise 186 sı (% 10.77) hergün sigara içmektedir. (Günlük sigara içiciler) Sigara içen 136 ortaokul öğrencisinin 33 ü (% 24.26), sigara içen 424 lise öğrencisinin ise 186 sı (% 43.86) hergün sigara içmektedir. Ortaokul ve liselerde sigara içen öğrenciler arasında günlük sigara içicilerin oranı, erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksektir. (Tablo 2).

Tablo 3 : Orta dereceli okul öğrencilerinde sınıflarına ve cinsiyetlerine göre sigara içme durumu.

SINIF	SİGARA İÇENLER		SİGARAYI BIRAKANLAR		HIÇ SİGARA İÇMEYENLER		TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	
	Erkek no (%)	Kız no (%)	Erkek no (%)	Kız no (%)	Erkek no (%)	Kız no (%)	Erkek no (%)	Kız no (%)
Orta I	18 (2.9)	1 (0.4)	93 (15.0)	5 (2.1)	507 (82.0)	224 (97.3)	618 (99.9)	230 (99.8)
Orta II	51 (8.6)	2 (0.7)	116 (19.6)	10 (3.6)	424 (71.7)	262 (95.6)	591 (99.9)	274 (99.8)
Orta III	56 (12.0)	8 (3.5)	100 (21.5)	12 (5.3)	308 (66.3)	205 (91.1)	464 (99.9)	225 (99.9)
Ortaokul Toplamı	125 (7.4)	11 (1.5)	309 (18.4)	27 (3.7)	1239 (74.0)	691 (94.7)	1673 (99.8)	729 (99.9)
Lise I	109 (22.7)	5 (2.5)	139 (29.0)	14 (7.1)	231 (48.2)	176 (90.2)	479 (99.9)	195 (99.8)
Lise II	143 (36.0)	10 (7.2)	109 (27.4)	17 (12.4)	145 (36.5)	110 (80.2)	397 (99.9)	137 (99.8)
Lise III	150 (36.5)	7 (6.4)	125 (30.4)	17 (15.5)	135 (32.9)	85 (77.9)	410 (99.8)	109 (99.8)
Lise Toplamı	402 (31.2)	22 (4.9)	373 (29.0)	48 (10.8)	511 (39.7)	371 (84.1)	1286 (99.9)	441 (99.8)
Orta-Lise TOPLAM	527 (17.8)	33 (2.8)	682 (23.0)	75 (6.4)	1750 (59.1)	1062 (90.7)	2959 (99.9)	1170 (99.9)

Şekil 1 : Orta Dereceli Okul Öğrencilerinin sınıflarına göre sigara içme özellikleri.

Şekil 2 : Ort dereceli okul öğrencilerinin yaşlarına göre sigara içme durumu.

Öğrencilerin sınıflarına göre sigara içme özelliklerine bakıldığında (Tablo 3) hem erkek hem kız öğrencilerde sınıf seviyesi yükseldikçe sigara içenlerin oranı artmaktadır. Nitekim, Ortaokul I. sınıftaki erkek öğrencilerin % 2.9 u sigara içerken, bu oran Ortaokul 3. sınıf öğrencilerinde 4.1 kat artarak % 12, lise 3. sınıf erkek öğrencilerinde ise 12.5 kat artarak % 36.5 olmaktadır. Şekil 1)

Benzer şekilde, Ortaokul 1. sınıftaki kız öğrencilerin % 0.4 ü sigara içerken, bu oran Ortaokul 3. sınıf kız öğrencilerinde % 3.5 a, lise 3. sınıf kız öğrencilerinde ise % 6.4 e çıkmaktadır (Tablo 3).

Tablo 4 : Orta Dereceli Okul öğrencilerinin yaşlarına göre sigara içme özellikleri.

Yaş	Sigara İçenler		Sigarayı Bırakanlar		Hiç Sigara İçmeyenler		Toplam	
	E (%)	K (%)	E (%)	K (%)	E (%)	K (%)	E (no)	K (no)
9-12	2.5	0.0	11.4	8.3	85.9	91.6	392	203
13	3.2	0.3	16.0	3.1	80.7	96.4	492	252
14	7.1	2.8	22.1	4.7	70.7	92.3	434	209
15	14.6	2.7	26.7	5.5	58.6	91.6	423	215
16	26.4	1.5	27.4	13.1	44.6	85.2	383	129
17	32.4	7.7	28.5	9.7	38.9	82.5	336	103
18+	41.2	6.6	26.7	2.2	31.9	91.1	463	45

Erkek öğrencilerde sigara içme alışkanlığı yaşla paralel olarak artmaktadır. Nitekim, 9-12 yaş grubunda sigara içen erkek öğrencilerin oranı % 2.5 iken bu oran 14 yaşındaki erkek öğrencilerde 2.8 kat artarak % 7.1 olmakta, 18 + yaşındaki erkek öğrencilerde ise 16.4 kat artarak % 41.2 ye ulaşmaktadır. (Tablo 4). Kız öğrencilerde

Tablo 5 : Yaş gruplarına göre öğrencilerde sigara içme durumu.

Yaş Grubu	Sigara İçenler		Sigarayı Bırakanlar		Hiç Sigara İçmeyenler		Toplam	
	(no)	(%)	(no)	(%)	(no)	(%)	(no)	(%)
9-14	64	3.22	255	12.86	1663	83.90	1982	99.98
15-17	291	18.31	356	22.40	942	59.28	1589	99.99
18 +	194	38.18	125	24.60	189	37.20	508	99.98

(X^2 : 635,17 SD : 4 p<0.001)

ise 15 yaşına kadar sigara içenlerin oranı artmakta, 16 yaşında bir düşme görülmekte daha sonra artış devam etmektedir.

Yaş gruplarına göre öğrencilerde sigara içme durumuna bakıldığında, Ortaokul dönemini kapsayan 9-14 yaş grubunda % 3.22 olan sigara içme oranı, Lise dönemini kapsayan 15-17 yaş grubunda 5.6 kat, değişik nedenlerle okul yaşamlarında gecikmelerin olduğu 18 (+) yaş grubunda ise 12 kat artmaktadır. Bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır (Tablo 5). Tüm Orta dereceli okullarda sigara içen öğrencilerin % 11.6 sı 9-14 yaş grubunda, % 53 ü 15-17 yaş grubunda, % 35.3 ü ise 18 (+) yaş grubundadır.

Ortaokul ve Liselerde bulunan toplam 4129 öğrenciden 1317 si (% 31.89) yaşamlarında sigara içme deneyimi geçirmişlerdir. Bu deneyimi geçirenlerden ilk kez kaç yaşında sigara içtiniz sorusunu yanıtlayan 1199 öğrencinin + 835 i bu deneyimi 15 yaşından önce gerçekleştirdiklerini bildirmişlerdir.

Tablo 6 : Orta dereceli okul öğrencilerinden sigaraya başlama yaşı

Yaş Grubu	Sigara İçenler		Sigarayı Bırakanlar		Sigara İçimini Deneyenler	
	(no)	(%)	(no)	(%)	(no)	(%)
6-10	190	35.4	304	45.8	494	41.2
11-14	232	43.2	276	41.6	508	42.3
15(+)	114	21.2	83	12.5	197	16.4
Toplam	536	99.8	663	99.9	1199	99.9

Araştırmamızda, sigara içen 560 öğrenciden 536 sınıfın yanıtlarına göre, sigara içen öğrencilerin % 35.4 ü ilk sigaralarını 6-10 yaş grubunda, % 43.2 si 11-14 yaş grubunda, sadece % 21.2 si 15 yaşından sonra içmişlerdir. Yaş grupları arasında sigaraya başlama yönünden görülen bu farklılık anlamlı bulunmuştur. (X^2 : 5.99 SD : 2 $p < 0.05$) (Tablo 6). Araştırmamızda sigara içenlerde sigaraya başlama yaş ortalaması erkeklerde 11.7, kızlarda ise 13.0 olarak bulunmuştur.

Öğrencilerde sigara içme alışkanlığının bazı özellikleri tablo 7 de gösterilmiştir. Sigara içen öğrencilerin % 72.0 si filtreli sigara içmek-

Tablo 7 : Öğrencilerde sigara içme alışkanlığının bazı özellikleri

Özellik	Günlük Sigara İçenler		Haftalık Sigara İçenler		Deneysel Sigara İçenler		Toplam (no)
	no	(%)	no	(%)	no	(%)	
1 — İçilen sigaranın tipi							
Filtreli	169	(80.00)	107	(74.3)	107	(56.3)	383
Filtresiz	7	(3.3)	3	(2.0)	2	(1.0)	12
Özel tercih yok	35	(16.5)	34	(21.6)	81	(42.6)	190
Toplam (no)	211	(99.8)	144	(99.9)	190	(99.9)	545
2 — İçilen sigaranın miktarı							
Yarıdan azı	13	(5.9)	9	(6.1)	30	(16.5)	52
Yarısı	22	(10.0)	39	(26.5)	60	(33.1)	121
Yarıdan fazlası	184	(84.0)	99	(67.3)	91	(50.2)	374
Toplam (no)	219	(99.9)	147	(99.9)	181	(99.8)	547
3 — Sigara içme biçimi							
Sigara dumanını :							
İçlerine çekmeyenler	80	(38.0)	69	(47.2)	76	(41.0)	225
Ağızlarında tutanlar	15	(7.1)	38	(26.0)	79	(42.7)	132
İçlerine çekenler	115	(54.7)	39	(26.7)	30	(16.2)	184
Toplam (no)	210	(99.8)	146	(99.9)	185	(99.9)	541

te, sigara içme sıklığı azaldıkça filtreli olup olmaması önemini kaybetmektedir. Sigara içme sıklığı içilen sigaranın miktarını da etkilemektedir. Nitekim günlük sigara içenlerin % 84 ü sigaranın yarıdan

Tablo 8 : Hergün sigara içen öğrencilerin günde içtikleri sigara sayısı

İçilen Sigara sayısı	Günlük Sigara İçenler (%)	(no)
1-5	52.06	101
6-10	33.50	65
11-20	9.27	18
21 +	5.15	10
Cevaplayanlar	99.98	491

Tablo 9 : Öğrencilerde sigara içme isteği uyandıran değişik yiyecek ve içecekler.

Yemekten sonra	% 86.8
Bira içerken	% 1.5
Kahve içerken	% 0.5
Çay içerken	% 6.2
Kola-gaziz vs içerken	% 4.7
Toplam (n : 510)	% 99.7

fazlasını içerken, deneysel sigara içenlerde bu oran % 50.2 ye inmektedir. Bu farklılık anlamlıdır. ($X^2 = 55.48$ SD = 4 $p < 0.001$). Sigara içme sıklığı sigara içme biçimini de etkilemektedir. Günlük sigara içenlerin % 54.7 si sigara dumanını tam olarak içlerine çekerlerken, haftalık sigara içenlerde bu oran % 26.7, deneysel sigara içenlerde ise % 16.2 ye düşmektedir. Bu farklılık da istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. ($X^2 = 97.84$ SD = 4 $p < 0.001$).

Günlük) Sigara içen öğrencilerden sadece % 5.1 i günde 1 paketten fazla sigara içmektedir (Tablo 8). Sigara içen tüm öğrencilerin çok büyük bir çoğunluğu (% 86.8) yemekten sonra sigara içme isteği duymaktadırlar (Tablo 9).

Tablo 10 : Öğrencilerin bira veya diğer alkollü içkileri kullanmaları ile sigara içme özellikleri arasındaki ilişki.

İçki	Sigara İçenler	Sigarayı Bırakanlar	Hiç Sigara İçmeyenler	Toplam
İçmeyenler	451 (% 11.4)	721 (% 18.3)	2756 (% 70.2)	3928 (% 99.9)
İçenler	82 (% 69.4)	23 (% 19.4)	13 (% 11.0)	118 (% 99.8)

($X^2 = 339.53$ SD = 2 ($p < 0.001$)).

Orta Dereceli Okul öğrencilerinden sadece % 2.9 u bira veya diğer alkollü içkilerden içmektedir. İçki içmeyen öğrencilerin % 11.4 ü sigara içerken, içki içen öğrencilerin % 69.4 ü sigara içmektedir. Bu farklılık oldukça anlamlı bulunmuştur. (Tablo 10).

TARTIŞMA

Gelişmiş Batı ülkelerinde son 20 yılda oluşan güçlü sigara karşıtı sosyal ortamla birlikte, yetişkinlerde sigara içme oranlarında % 10-20 lere ulaşan düşmeler görülmüştür (4). Çocuk ve gençlerde de bu gelişmeyle uyumlu olarak sigara içenlerin oranında-kızlarda daha az olmak üzere-yavaş fakat devamlı bir azalma saptanmıştır. Nitekim İsveç'te 1971-1980 yılları arasında 13 yaşındaki erkek çocuklarda sigara içme oranı % 14 den % 5 e, aynı yaştaki kız çocuklarında ise

bu oran % 16 dan % 6 ya düşmüştür (9). ABD de de benzer gelişmeler sonunda bugün 12-17 yaş grubunda sigara içenlerin oranı % 15 e, 17-19 yaş grubunda ise % 20 ye kadar düşmüştür (3).

Batı ülkelerinin aksine, son 20 yılda kişi başına yıllık sigara tüketiminin % 22 arttığı (6), 15 yaş üstü nüfusunun 1/3 ünü oluşturan 16 milyon insanın sigara içtiği ülkemizde, gerek yetişkinlerde gerekse de çocuk ve gençlerde sigara içme alışkanlığının boyutları ve yıllara göre değişimi konusunda ayrıntılı çalışmalar bulunmaktadır. Son yıllarda kamuoyunda konuya ilgi giderek canlanırken yayınlanmış çalışmaların sayısı henüz çok azdır.

Sezer'in 1983 de Ankaradaki Ortaokul, lise ve dengi okullarda okuyan 2428 öğrencide yaptığı çalışmada (12) sigara içme oranının ortaokul 3. sınıf öğrencilerinde % 9.05, lise 3. sınıf öğrencilerinde ise % 37.62 olduğu bildirilmiştir. Onder ve Egemen'in Ankaradaki iki lisenin 146 öğrencisinde yaptıkları çalışmada (10) ise erkek öğrencilerin % 50.4 ünün, kız öğrencilerin ise % 34.7 sinin sigara içtiği bulunmuştur.

Tokat'da yaptığımız bu çalışmada, 2402 ortaokul ve dengi okul öğrencisinden % 5.66 sının, 1727 lise ve dengi okul öğrencisinden ise % 24.55 'nin sigara içtiği görülmektedir. Sigara içme alışkanlığı, lise ve dengi okul öğrencilerinde ortaokul ve dengi okul öğrencilerine göre yaklaşık 5 kat fazla bulunurken, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre 6.3 kat fazla sigara içtiği saptanmıştır (Tablo 1).

Yapılan bu çalışmalarda benzer sorular ve benzer çalışma yöntemleri uygulanmadığı, sigara içme kavramının farklı yorumlandığı görülmektedir. Bu nedenle doğrudan bir karşılaştırma yapma olanığımız yoktur. Fakat bildirilen sonuçların kaba bir değerlendirmesi yapıldığında, Ankara'daki orta dereceli okullarda okuyan öğrencilerde sigara içme alışkanlığının, Tokat'da okuyan öğrencilere göre daha fazla olduğu, bu farklılığın hem erkek hem kız öğrencilerde görülmesine karşın özellikle kız öğrencilerde daha büyük olduğu izlenmektedir.

Çocuk ve gençlerin özellikle de kızların sigara içmesinin hoş karşılanmadığı geleneksel kültürümüzün, hızlı kentleşme ve batılı yaşamla daha yoğun etkileşimin bulunduğu büyük kentlerimizde giderek çözüldüğü gözlenen bir gelişmedir. Oysa, şehirleşmenin daha az, batılı yaşamla temasın daha düşük oranlarda olduğu, yaşamın büyük oranda tarıma dayandığı küçük Anadolu kentlerinde ise bu kültürel çözülmenin daha yavaş seyretmesi beklenir. Nitekim küçük bir Orta Karadeniz kenti olan Tokat'da yaptığımız bu çalışmada sigara içme oranlarının orta dereceli okul öğrencilerinde özellikle de kız öğrencilerde daha düşük olmasında, geleneksel kültürümüzün baskılayıcı etkisiyle aile ve toplumsal denetimin daha yoğun yaşanmasının büyük payı olabilir.

Çalışmamızda sigara içme alışkanlığının her iki cinsde de sınıf seviyesi ve yaş ile paralel olarak arttığı görülmektedir (Tablo 3,4). Nitekim, tüm sigara içenlerin % 88,3'ü 15 ve üstü yaş gruplarında bulunurken, sigara içme deneyimi geçiren öğrencilerin % 41,2 si bu denemeler'ni 6-10 yaş grubunda, % 83,6 sı ise 14 yaşından önce gerçekleştirmişlerdir (Tablo 5,6). Bu sonuçlar, sigara içme deneyimi geçiren öğrencilerin sigara ile tanışmalarının esas olarak ortaokul son sınıflarına kadar tamamlandığını, sigara içme alışkanlığının ise büyük oranda lise ve dengi okullarda yerleştiğini göstermektedir. Bu durumda, çocuk ve gençlerin sigaraya başlamalarını önlemek amacıyla yapılacak primer koruma çalışmalarının ilkökul son sınıflarında ve ortaokul döneminde yoğunlaştırılması gerekmektedir.

Sigara içen öğrencilerin sadece % 39,1 inin günlük sigara içici olması, günlük sigara içenlerin de ancak % 5,1 inin günde 1 paket ve daha fazla sigara içiyor olması, lise ve dengi okullarda yürütülmesi gereken sigara içimini bıraktırma çalışmalarının daha kolay yürütülebileceğini düşündürmektedir (Tablo 2,8). Bunun yanı sıra, bira ve diğer alkollü içki kullanımının tüm orta dereceli okul öğrencileri arasında % 2,9 gibi düşük oranlarda bulunuşu da bu çalışmalar için büyük destek oluşturmaktadır. Çünkü alkol kullananlarda sigara içme oranları yaklaşık 6 kat fazla bulunmuştur (Tablo 10). Çalışmamızda alkol kullanımı ile sigara içimi arasında saptadığımız bu ilişki yapı-

lan birçok çalışmada da gösterilmiştir (1). Bu sonuçlar ,bira ve diğer alkollü içkilere karşı yürütülecek çalışmaların sigara içme alışkanlığındaki artışa karşı da engelleyici bir işlev üstleneceğini düşündürmektedir

Tokat'da orta dereceli okul öğrencilerinde yaptığımız bu çalışma, sigara içme alışkanlığının bu bölgedeki öğrencilerde özellikle de kız öğrencilerde henüz büyük boyutlara ulaşmadığını, bu nedenle primer koruma çalışmalarına vakit geçmeden başlanmasında büyük bir gereksinim bulunduğunu göstermektedir.

ÖZET

Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığının boyutları ve bazı özelliklerini incelemek amacıyla 1986 yılında Tokat'da tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 4129 öğrencide bir anket çalışması yapıldı. Çalışmada, 2402 ortaokul ve dengi okul öğrencisinden % 5.6 sının, 1727 lise ve dengi okul öğrencisinden % 24.5 inin sigara içtiği, yaş ve sınıf düzeyi ile paralel olarak sigara içme oranlarının da yükseldiği, erkek öğrencilerde sigara içme oranının kız öğrencilerden 6.3 kat fazla olduğu görülmüştür. Sigara içme deneyimi geçiren öğrencilerin % 83.6 sı bu denemelerini 14 yaşından önce yapmakta, sigara içen öğrencilerin % 88.3 ü 15 ve üstü yaş gruplarında bulunmaktadır.

SUMMARY

Smoking habits among secondary school and high school students

In 1986, to investigate smoking habits among students, we conducted a survey by self-questionnaire of 2403 secondary school students and 1727 high school students in Tokat-Turkey. In this study we found that, % 5.6 of secondary school students and % 24.5 of high school students were smoker. The proportion of smokers was more among boys than girls. Smoking rates were increasing with age and class levels. Smoking experience was made until the age 15 years by

% 83.3 of ever smokers. % 88.3 of all smoker students were above the age 15 years.

KAYNAKLAR

1. Barry M, Maletzky Y, Klotter J. : Smoking and Alcoholism Am J Psychiatry 131 : 445-447, 1974.
2. Charlton A, Gillies P, Ledwith F. : Variations between schools and regions in smoking prevalence among British schoolchildren-Implication for health education Publ Hlth Lond 99 : 243-249, 1985.
3. Cullen J.W. : Tobacco use : Prevention and Control Isr J Med Sci. 22 : 283-300, 1986.
4. Editorial : Tobacco use and world health : A situation analysis PAHO Bulletin 20 : 409-417, 1986.
5. Fielding J : Smoking : Health effects and control (Second of two parts) N Eng J Med 313 : 555-560, 1985.
6. Kocabaş A. : Dünyada ve Türkiye'de Sigara Sorunu Yeni Tıp Dergisi 5 (3) : 51-62, 1988.
7. Koop C.E. : A smoke-free society by the year 2000 NY State J Med 85 : 290-293, 1985.
8. Lehre S, Trell E, Plozza B.L. et all : Smoking control programmes Eur J Resp Dis 139 : (66. supp) 35-38, 1985.
9. Masironi R, Roy L. : Cigarette smoking in young age groups. Geographic prevalence World Health Organization document R, 1248, 1982.
10. Onder E, Egemen A : Lise çağı gençliğinin sigara içme durumu Türk Hijyen Biyol Derg 44 : 121-130, 1987.
11. SSYB Açıklaması : Hürriyet Gazetesi 14.1.1988 sah : 1.
12. Sezer R.E. : Ankara'nın Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarında Sigara İçme durumu ve sigaraya başlama nedenleri (1983) : Sağlık ve Ekonomi Yönünden Sigara, Dünü, Bugünü ve Yarını. Tubitak yayınları No. 586 Ankara 1984 sah : 54-69.

13. Wall M, Brooks J, Holsclow D, Redding G : Health effects of smoking on children Am Rev Resp Dis 132 : 1137-1138, 1985.
14. World Health Organization : Smoking control strategies in developing countries WHO Technical Report Series no : 695 Geneva 1983.
15. World Health Organization : Guidelines for the conduct of tobacco smoking surveys of the general population. Report of a WHO meeting held in Finland 1982. WHO/SMO/83.4.